

УДК 005.334:657.6

Назарова К.О., к.е.н., доцент

Київський національний торговельно-економічний університет

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО ТА ВІТЧИЗНЯНОГО АУДИТУ ВНАСЛІДОК ВПЛИВУ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

В статті досліджуються останні зміни в рейтингу України по версії Світового банку («Doing Business»), а також вплив світових тенденцій в сфері аудиту на вітчизняний аудит. Розкривається зміст економічної інтеграції вітчизняного аудиту до світової економіки з точки зору обстоювання інтересів власника. Встановлюється причинно-наслідковий зв'язок між реформами в країні та узагальнюючими показниками її розвитку.

Ключові слова: аудит, внутрішній аудит, зовнішній аудит, ведення бізнесу, інтеграційні процеси.

Nazarova K.

PROSPECTS OF INTERNATIONAL AND DOMESTIC AUDIT RESULT OF INTEGRATION

The article investigates the recent changes in Ukraine's Release of the World Bank («Doing Business»), and the impact of global trends in auditing on the national audit. The content of economic integration of national audit into the global economy in terms of advocacy owner. It is the cause-effect relationship between reforms in the country and generalizing indicators of development.

Key words: audit, internal audit, external audit, business, integration processes.

Назарова К.А.

ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ МИРОВОГО И ОТЕЧЕСТВЕННОГО АУДИТА ПРИ ВОЗДЕЙСТВИИ ИНТЕГРАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ

В статье исследуются последние изменения в рейтинге Украины по версии Всемирного банка («Doing Business»), а также влияние мировых тенденций в области аудита на отечественный аудит. Раскрывается содержание экономической интеграции отечественного аудита в мировую экономику с точки зрения отстаивания интересов собственника. Устанавливается причинно-следственная связь между реформами в стране и обобщающими показателями ее развития

Ключевые слова: аудит, внутренний аудит, внешний аудит, ведение бизнеса, интеграционные процессы.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Актуальність

дослідження визначається головним чином тим, що в Україні відбуваються важливі економічні реформи, які по-різному оцінюються самими реформаторами, світовими економічними організаціями та іншими учасниками зазначених економічних перетворень. Відповідно, маючи такі неоднозначні оцінки, все більше довіри надається незацікавленим, а значить стороннім і в той же час висококваліфікованим спеціалістам – експертам. Мова йдеться в першу чергу про аудиторів.

За останні три роки Україна в рейтингу Світового банку погіршила свої позиції на 10 пунктів (із 142—го місця до 152—го із 183 можливих). На такий інтегрований показник впливають кілька економічних чинників, серед яких впливове місце займають економічні реформи, що відбуваються в Україні. Незважаючи на те, що Аудиторська палата України перманентно підвищує контроль за якістю аудиторських послуг в Україні, а загальна кількість аудиторських фірм зменшується, аудит вимагає свого переосмислення та осучаснення з метою певної компланарності вимог держави, професійних облікових та аудиторських організацій та аудиторських фірм. Відповідно, аудит в державі видозмінюється, реформується та потребує подальшої модернізації.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Дослідженню перспектив розвитку як світового, так і вітчизняного аудиту присвячені дослідження (або їх окремі складові) таких вчених, як С.В.Бардаш, М.Т.Білуха, Ф.Ф.Бутинець, Т.О.Каменська, О.В.Гачківський, Е.В.Кондукова, М.Д.Корінько, І.І.Несторенко, Т.М.Мищенко, Є.В.Мних, В.В.Немченко, В.П.Пантелєєв, І.І.Пилипенко, К.О.Редько, О.Ю.Редько, А.В.Хомутенко, В.П.Хомутенко, В.О. Шевчук та інші.

Цілі статті. В сучасних умовах реформування та модернізації, що відбувається з аудитом, з'являються нові види аудиту, він проявляється в нових формах, а аудиторські фірми в боротьбі за нових клієнтів все більше розширюють коло аудиторських послуг. Державою переглядаються вимоги до обов'язкового аудиту та його об'єктів. Відповідно, потребують наукового дослідження основні причини видозмінення аудиту та розкриття інформаційної взаємодії аудитора й власника підприємства.

Викладення основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Аудиторська палата України представила на розгляд суспільства Проект Стратегії розвитку аудиторської діяльності в Україні на 2012–2013 рр. [1]. Основною ідеєю зазначеної стратегії є визначення пріоритетів аудиту в країні:

1. Задоволення внутрішніх потреб ринку професійних аудиторських послуг.

2. Підвищення ролі аудитора в суспільстві.

3. Чіткість регуляторної політики в країні щодо аудиту.

Роль професії аудитора в Україні недооцінена. Аудитори покликані забезпечити соціальну стабільність [2]. Проте в Аудиторській палаті України вважають, що аудитори не виконують повною мірою своїх функцій через недостатнє регулювання ринку аудиторських послуг. На жаль, обов'язковий аудит доволі часто має формальний характер. У результаті рівень довіри до аудиторської діяльності в суспільстві невисокий.

АПУ в найближчі два роки має намір розробити низку нормативів, які б змінили таку ситуацію.

Якщо згадати генезис аудиту в цілому, то необхідно зазначити, що саме світові економічні кризи стали історичним поштовхом для розвитку професії аудитора як такого. Відповідно, її (професії) метою було виконання функцій захисту капіталістичних інтересів як окремого підприємця, так і економіки країни в цілому. Практично в усіх країнах з ринковими відносинами існує громадський інститут аудиту зі своєю правовою та організаційною інфраструктурою.

У фаховій літературі висловлюються різні думки щодо історії виникнення аудиту в світі. Одні автори стверджують, що започаткування професії аудитора сягають давніх часів. Ще в Стародавньому Єгипті (близько 2600 років до н.е.) існували чиновники, які поєднували функції обліку та контролю. В Римській імперії (III ст. до н.е.) функції контролю здійснювали спеціальні службовці, так звані куратори. Водночас з ними діяли прокуратори – намісники провінцій, фінансові чиновники з забезпечення державних доходів, а квестори займалися фінансовими та судовими справами.

Інші дослідники доводять корені існування аудиту в Стародавній Греції. В той період особлива увага приділялася контролю збереження власності, зокрема майна. Крадіжку греки розглядали як матеріальну шкоду. Нестача цінностей покривалася матеріально відповідальною особою або його поручителями, причому якщо нестача кваліфікувалася як розкрадання, то відшкодування її відбувалося у десятикратному розмірі. Афіни мали спеціальних чиновників і контролерів, до обов'язків яких належало складання звітів про доходи і витрати держави та їх контроль.

В Італії аудит поширився після падіння Римської імперії. Купці Флоренції, Генуї та Венеції використовували працю аудиторів для перевірки платоспроможності капітанів торгових кораблів, які перевозили товари в інші країни Європи. В той час метою контролю було попередження помилок в облікових книгах.

Наступною віхою в розвитку аудиту став період розквіту італійських міст-держав. Тут мало місце паралельне співіснування контролю на приватному та державному рівнях.

У період середньовіччя разом із розвитком суспільно-економічних відносин удосконалювався облік і контроль господарської діяльності, з'явилися спеціальні трактати про контроль облікових записів і звітності. В цих трактатах наголошувалося на необхідності піддавати ретельній перевірці звіти; регулярно проводити інвентаризацію залишків цінностей, дебіторської заборгованості, підтверджувати правильність цін та ін.

Значним поштовхом у розвитку фінансово-господарського контролю в світі, а отже, і професії аудитора було зародження капіталістичного способу виробництва.

Починаючи з середини XIX ст., коли капіталістичний тип виробництва почав домінувати у країнах Європи і Північної Америки, реальні власники підприємств (акціонери, пайовики, засновники) майже повністю перестали брати участь в управлінні, яке було передано найманим працівникам – професійним менеджерам. Відразу почалися конфлікти інтересів: власники прагнули не тільки зберегти, а й примножити власність, а менеджери намагалися самі перейти до категорії власників, часто використовуючи надані їм можливості на шкоду своїм роботодавцям.

У цьому конфлікті власники мали законне право вимагати від менеджерів продуктивної праці та сумлінного виконання обов'язків, але реально контролювати їх не могли. Тому виникла ідея запрошувати висококваліфікованих і незалежних працівників (насамперед бухгалтерів), котрі могли б надавати об'єктивну інформацію про реальне збереження активів підприємства, величину прибутку тощо.

В результаті зазначеної вище поступової видозміни як результат аудитори стали інструментом реалізації контролю власника за діяльністю найманого персоналу, результати якої знаходили формальне вираження у показниках публічної фінансової звітності.

Окремі форми контролю існували і за первіснообщинного, рабовласницького та феодального ладу. Історія аудиту щільно пов'язана з розвитком ринкових відносин.

Сучасні глобалізаційні процеси розвиваються під впливом сукупності об'єктивних політичних, економічних і соціальних факторів, серед яких можна виділити:

1. Геополітичні.
2. Науково-технологічні.
3. Поглиблення вагомих проблем як економічного, так і екологічного характеру.

Глобальний характер сучасного бізнесу, збільшення кількості суб'єктів підприємництва й ускладнення їхніх організаційних структур приводить до посилення ролі стратегічного менеджменту, спрямованого насамперед на вибір оптимального шляху підприємства на основі аналізу зовнішнього та внутрішнього середовища.

Сучасні підприємства підтримують ділові зв'язки з багатьма партнерами, орієнтуються на численних конкурентів, враховують і передбачають різноманітні вимоги споживачів, суспільних організацій, держави тощо.

Ці фактори визначають необхідність глибокого аналізу зовнішнього середовища. Релевантне зовнішнє середовище фірми дуже широке, оскільки в нього входять соціальні й економічні фактори, проте ключовий аспект зовнішнього оточення фірми – це галузь (або галузі), в якій вона веде конкурентну боротьбу.

Потреба досягнення конкурентних переваг і прагнення посісти позицію лідера у галузі змушує великі компанії використовувати послуги не тільки власних спеціалістів, а й зовнішніх експертів – аудиторів.

Розвиток підприємництва викликає відповідне зростання інвестицій, створення нових робочих місць та поліпшення продуктивності праці, сприяє збільшенню різних можливостей. З метою сприяння активізації діяльності приватного сектора уряди в усьому світі намагаються реформувати господарську діяльність шляхом лібералізації цін і введення в дію макроекономічних стабілізаційних програм. Керманичі країн зобов'язуються надати максимально рівні можливості для своїх громадян та зосередитися на більш, ніж лише на макроекономічних умовах. Вони також звертають увагу до якості законів, правил і інституційні механізми, які формують щодня економічної діяльності [3].

В сьогоденнішніх інтеграційних реаліях вагоме місце в економічних дослідженнях всіх рівнів займає «Doing Business», який входить в десятку впливових щорічних доповідей про дослідження факторів, які підвищують ділову активність підприємств і підприємців і є доволі новим і, відповідно, сучасним інструментом економічних досліджень як окремої країни (а їх в рейтингу 183), так і в цілому. Ще якихось десять років тому не було глобально доступних та загальноприйнятих систем показників для моніторингу таких показників.

Ведення бізнесу вимагає зміни різних підходів в першу до стандартизованих досліджень. Зокрема, легкість (чи складність) ведення бізнесу Світовим банком оцінюються за десятьма кількісними показниками:

1. Заснування бізнесу
2. Отримання дозволів на будівництво.
3. Наймання працівників.
4. Реєстрація власності.
5. Отримання кредиту.
6. Захист інвесторів.
7. Сплата податків.
8. Міжнародна торгівля.
9. Виконання контрактів.
10. Закриття бізнесу.

Остання доповідь Міжнародної Фінансової Корпорації та Світового Банку зазначає, що країни продовжують здійснювати реформи, націлені на підвищення спроможності місцевих фірм для ведення бізнесу. При цьому ключову роль в цих реформах відіграє прозорість та доступ до інформації

В цьому році дані доповіді доводять, що уряди 125–ти з 183–х країн реалізували в цілому 245 бізнес-регуляторних реформ. Це на 13% більше, ніж у попередньому році. У країнах Африки на південь від Сахари, рекордна кількість країн – 36 з 46–ти – поліпшили умови для підприємництва. За останні шість років 163 країни створили більш сприятливе нормативно-правове середовище для ведення бізнесу. Китай, Індія і Росія знаходяться серед 30 країн, які з часом домоглися найбільших результатів.

В цьому році Сінгапур лідирує за ступенем сприятливості ведення бізнесу, за ним слідує Гонконг (Китай), Нова Зеландія, Сполучені Штати Америки та Данія. Республіка Корея стала новачком у першій десятці. Серед країн ж, які досягли найбільших результатів за ступенем сприятливості ведення бізнесу відразу в декількох сферах регулювання, було оголошено, для прикладу, Молдову. Важливо, що дві третини з таких країн вважаються країнами з низьким або нижче середнього рівнями доходу. Нажаль, Україна знаходиться від лідерів рейтингу дуже далеко. Відповідно, українські реформи потребують інтенсифікації та узгодження з передовим світовим досвідом.

Важливо, що зазначені лідери не з першої спроби змогли показати позитивну динаміку розвитку підприємництва в своїй країні, але необхідно усвідомлювати, що всі складові розвитку держави – це гармонійне поєднання різних її сфер. В свою чергу, економіка передбачає комплексність підходів та систематичність реформування аудиту, який де-факто є головним економічним радником – експертом з економічних питань для власника (власників) підприємства.

Висновки. Таким чином, наявні проблеми мікро- та макрорівня, що спостерігаються в українській економіці, вимагають:

1. Врахування прогресивного світового досвіду (в т.ч. і факторів, викладених в рейтингу «Doing Business»).

2. Переосмислення ролі аудитора як соціально-економічно гаранта стабільності в суспільстві.

3. Підвищення контролю якості аудиторських послуг не лише з боку держави, а й професійних бухгалтерсько-аудиторських організацій.

4. Розширення нормативно-правового поля аудиторської діяльності повинно відбуватися як в напрямку прав, так і в напрямку обов'язків всіх сторін аудиту.

5. Підвищення незалежності аудиту як такого, щоб він реально обстоював інтереси власника.

1. Сайт Аудиторської палати України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.apu.com.ua

2. Сайт Ліга-Нет // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://press.liga.net/announces/kruglyy_stol_audit_v_ukraine_regulirovanie_i_razvitie

3. Сайт Світового банку і Міжнародної фінансової корпорації // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://doingbusiness.org>